

ПЕНСІЇ ЗА ВИСЛУГУ РОКІВ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ПЕНСІЇ: СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ

Герасимчук Л. В.

Статтю присвячено проблемам правового регулювання пенсій за вислугу років та спеціальних пенсій; проаналізовано точки зору деяких науковців, які свідчать про різні погляди; аргументовано необхідність уточнення термінів з метою вдосконалення галузевої термінології.

Ключові слова: пенсійне законодавство, пенсії за вислугу років, спеціальні пенсії.

Статья посвящена проблемам правового регулирования пенсий за выслугу лет и специальных пенсий; проанализированы точки зрения некоторых ученых, которые свидетельствуют о разных взглядах; аргументирована необходимость уточнения терминов с целью усовершенствования отраслевой терминологии.

Ключевые слова: пенсионное законодательство, пенсии за выслугу лет, специальные пенсии.

This article is devoted to problems of legal regulation of pensions for retirement and special pensions; analyzed in terms of some scientists who show different views; reasonably need to clarify the terms to improve the sector terminology.

Keywords: pension legislation, pension for retirement, special retirement.

Соціально-політичні, економічні реформи, які проходять у державі, потребують змін і в соціальній сфері, зокрема потребують уточнення та співіснування з тими, що використовувалися галузевою наукою дотепер, терміни “спеціальні пенсії” та “пенсії за вислугу років”.

1 січня 2004 р. набрали чинності два важливі пенсійні закони - Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” [1] від 9 липня 2003 р. та Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” [2] від 9 липня 2003 р.

Водночас поряд з новими законами продовжують діяти й старі, зокрема Закон України “Про пенсійне забезпечення” [3], що призводить до неоднозначного розуміння тих чи інших норм і неправильного застосування їх на практиці. Крім того, нове законодавство, на жаль, не регулює такий вид пенсійного забезпечення, як пенсійне забезпечення за вислугу років або на пільгових умовах. Цей вид пенсійного забезпечення регулюється старим Законом “Про пенсійне забезпечення” щодо вчителів, артистів... [4, 141].

Дійсно, відповідно до п. 26 Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” [5] від 17 листопада 2005 р. пункт 15 розділу XV “Прикінцеві положення” Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” доповнено абзацом 2 такого змісту: “Положення Закону України “Про пенсійне забезпечення” застосовуються в частині визначення права на пенсію за віком на пільгових умовах і за вислугу років”.

Із набранням чинності Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” ряд норма-

тивно-правових актів, що регулювали пенсійні відносини до 2004 р., утратили чинність, це ж трапилося із Законом України “Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 р. за виключенням положень, що стосуються пенсії за вислугу років в окремих галузях економіки та пенсії за віком на пільгових умовах [6, 303].

Але не можна повністю погодитися з думкою про те, що на законодавчому рівні необхідно закріпити визначення пенсії за вислугу років, оскільки відсутність у законодавстві визначення відповідної дефініції не дає змоги якісно регулювати цей вид пенсійних відносин [4, 141].

Адже в статті 51 Закону України “Про пенсійне забезпечення” визначено, що пенсії за вислугу років установлюються окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Виходячи з цього, можливо говорити, що пенсії за вислугу років - це щомісячні грошові виплати, що встановлюються окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Пенсії за вислугу років, крім того, передбачені Законом України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” [7] від 9 квітня 1992 р. та Законом України “Про прокуратуру” [8] від 5 листопада 1991 р. У зазначених законах відмічається, що йдеться про пенсії за вислугу років. Що стосується пенсійного забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників, державних службовців, суддів, народних депутатів, законодавець не вказує, що йдеться про пенсії за вислугу років [9, 10, 11].

Позиція законодавця зрозуміла, тому що віднесення вказаних категорій до осіб, які отримують пенсію за вислугу років, протирічило б ст. 53 Закону України “Про пенсійне забезпечення”, адже вказані особи не набувають права на пенсію до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Тому не можна погодитися з точкою зору деяких науковців, що законодавство вирізняє чотири категорії працівників, які мають право на пенсію за вислугу років: військовослужбовці, службовці та працівники органів внутрішніх справ; працівники цивільної авіації та льотно-випробного складу; державні службовці, судді, працівники прокуратури і митних органів; окремі категорії працівників та спеціалістів інших галузей народного господарства [12, 28].

К. Мельник також всі названі категорії осіб не розподіляє, указуючи про функціонування в Україні на момент першого етапу пенсійної реформи змішаної багаторівневої пенсійної системи, де поряд із загальною трирівневою системою пенсійного забезпечення існувала система пенсійного забезпечення окремих категорій працюючих (державні службовці, прокурорсько-слідчі працівники, народні депутати, судді, науково-педагогічні працівники, військовослужбовці, особи рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України, особи начальницького складу податкової міліції, особи начальницького й рядового складу Державної кримінально-виконавчої

служби України, особи начальницького й рядового складу органів і підрозділів цивільного захисту, особи начальницького й рядового складу державної пожежної охорони тощо) [4, 81].

Інші науковці говорять про спеціальні умови пенсійно-го забезпечення за особливостями професійного статусу особи, і в рамках спеціального пенсійного забезпечення виділяють осіб, які мають право на пенсії за вислугу років (про які вже згадували), і наукових (науково-педагогічних) працівників, державних службовців, суддів, народних депутатів [6, 270].

Цікавою та відмінною від усіх інших видається точка зору С. Синчук, що соціальні виплати, передбачені спеціальним законодавством і які традиційно в галузевій літературі позначаються терміном "спеціальні пенсії", пенсіями не є. Додаткові заходи пенсійного забезпечення, передбачені спеціальними законами за зовнішньою формою, науковець вважає надбавками до пенсії, право на яку особа набула. Пенсійні надбавки розглядаються як додана до пенсії частина коштів. Вони надаються законодавчо визначеній групі осіб, зважаючи на соціальні пріоритети, що проголошує кожна держава на певному етапі свого розвитку з урахуванням власних інтересів і здатності її профінансувати задекларовані соціальні програми. Усі надбавки до пенсій забезпечуються за рахунок коштів державного бюджету [4, 30].

Отже, необхідно на законодавчому рівні вирішити питання спеціального пенсійного забезпечення, оскільки відсутність у законодавстві визначення вказаної дефініції призводить до неоднозначного тлумачення науковцями питання пенсійного забезпечення окремих категорій осіб.

На думку Я. Сімутіної, не зважаючи на існування ст. 24 Конституції України, згідно з якою громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, існує ряд законодавчих актів, кожним з яких передбачено свої підходи та принципи щодо пенсійного забезпечення. Науковець відмічає, що всупереч вимогам Європейської соціальної хартії (переглянутої) від 3 травня 1996 р., ратифікованої Верховною Радою України 14 вересня 2006 р., яка покладає обов'язок на держави щодо створення умов для ефективного здійснення прав громадян на соціальне забезпечення без будь-якої дискримінації [13], пенсійна політика України далека від принципів справедливості, послідовності та верховенства права [4, 40].

Н. Хуторян вказує, що розмір пенсій державних службовців іноді в 10, 20, 40 разів перевищує розмір пенсій інших пенсіонерів, що є соціально несправедливим. Такої різниці в розмірах пенсійного забезпечення не спостерігається в жодній високорозвиненій зарубіжній країні. Тобто пенсійне законодавство не забезпечує єдності умов пенсійного забезпечення для різних категорій пенсіонерів [4, 34].

На таку соціальну несправедливість звертає увагу й С. Сільченко, підкреслюючи, що наголошуючи на необхідності відновлення соціальної справедливості в пенсійному забезпеченні, законодавець не відмовився від цілої низки спеціальних пенсій, призначених за окремими законами. Ускладнення доступу до мінімального рівня пенсійного забезпечення для більшості потенційних пенсіонерів не відповідає принципу соціальної справедливості [4, 48].

З урахуванням реалій українського сьогодення варто задуматися над тим, чи в змозі держава фінансувати вказані виплати за рахунок коштів державного бюджету.

Хоча урядовці зазначають про необхідність відмови від спеціальних пенсій [14], але потрібно, щоб вирішенню вказаного питання передували певні дослідження, щоб коли це питання буде винесено на розгляд Верховної Ради України, законодавець прислухався до рекомендацій правової науки.

Література

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9.07.2003 № 1058-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 33. - Ст. 1770.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9.07.2003 № 1057 - IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 33. - Ст. 1769.
3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 № 1788-12 // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 3. - Ст. 10.
4. Висновки та рекомендації з актуальної теми // Право України. - 2012. - № 2. - С. 141.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування": Закон України від 17.11.2005 № 3108-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 1. - Ст. 18.
6. Право соціального забезпечення в Україні: підручник // Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, С.М. Прилипко та ін.; за заг. ред. Т.А. Занфірової, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенка. - 2-ге вид., переробл. і доповн. - Х.: ФІНН, 2012. - 640 с.
7. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9.04.1992 № 2262 - XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 29. - Ст. 399.
8. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 53. - Ст. 793.
9. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991 № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 12. - Ст. 165.
10. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 52. - Ст. 490.
11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 41-42. - Ст. 529.
12. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.: С.М. Прилипко, Г.С. Гончарова, В.В. Юровська, О.О. Конопельцева; за заг. ред. В.В. Жернакова. - Х.: Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого", 2013. - 126 с.
13. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 р., ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137-V // Офіційний вісник України. - 2006. - № 40. - Ст. 2660.
14. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-VIII. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-viii>.

*Герасимчук Л.В.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту
права та психології НАВС
Надійшла до редакції: 06.12.2014*
**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**